

УДК 002.1(048.3):004.6[477+(470+571)+476+574]

Олена Ключнікова,

мол. наук. співробітник

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

ФОРМУВАННЯ РЕФЕРАТИВНИХ РЕСУРСІВ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Висвітлено питання розбудови національних реферативних ресурсів в окремих країнах пострадянського простору. Проаналізовано сучасний стан розвитку реферативних журналів і баз даних у таких країнах, як Російська Федерація, Республіка Білорусь, Республіка Казахстан і Україна. Розкрито перспективи розвитку реферативної справи в контексті побудови сучасного інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційні ресурси, реферативні бази даних, реферативні журнали, реферативні ресурси, системи реферування України, Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан.

Швидкі темпи накопичення та поширення інформації у сучасному світі потребують трансформаційних та інноваційних змін у бібліотечній сфері; відбувається поступове перетворення традиційних бібліотечних установ на інформаційно-комунікаційні центри. За таких умов актуальною стає потреба пошуку нових методологічних засад подальшого розвитку бібліотек як інформаційних центрів, ґрунтового осмислення процесів становлення нового «електронного» бібліотекознавства. Українське бібліотекознавство не може розвиватися осторонь міжнародного контексту, незаперечних досягнень зарубіжної бібліотекознавчої думки в умовах існування глобальної інфраструктури міжнародної організації знання, тому одним із завдань сучасної української бібліотечної науки є активізація вивчення досвіду інших держав з означених питань [34, с. 425]. Упродовж останніх років питання впровадження в бібліотечну практику інноваційних технологій, створення власних електронних інформаційних ресурсів та їх використання є пріоритетним для забезпечення розвитку наукового потенціалу провідних науково-дослідних установ, інформаційних центрів, бібліотек. Особливе місце серед електронних ресурсів посідають реферативні ресурси, які допомагають не лише зорієнтуватися у потоці наукової літератури, одержати найновіші відомості з певних галузей знань,

але є загальноприйнятою формою обміну науковими досягненнями та спілкування вчених в усьому світі.

Метою дослідження є вивчення досвіду окремих країн пострадянського простору у сфері створення реферативної інформації та застосування найперспективніших рішень у процесі розвитку ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення української науки, частиною якої є реферативні ресурси.

Дослідженням питання створення, видання, використання реферативної інформації займалися дослідники В. Бідбаєр [2], Д. І. Блюменау [3], В. В. Бондар [4], М. А. Брисман [5], Г. К. Бистрова [6], А. А. Вейзе [8], В. О. Виноградов [9], В. І. Воронков [10], Н. І. Гендіна [11], Р. С. Гіляревський [12], А. П. Гончаренко [13], О. А. Гречихін [14], В. М. Єфременкова [15], Г. С. Жданова [16], Е. Ш. Журавель [17], Н. Я. Зайченко [18], Р. П. Карташов [20], В. О. Корнієнко [24], Л. Й. Костенко [25], Л. О. Кочубей [26], А. А. Крючин [27], Н. М. Кушнаренко [28], В. П. Леонов [29], В. А. Маркусова [30], М. А. Плющ [31], В. І. Соловійов [32], М. Б. Сорока [33], А. І. Чорний [36], Я. Л. Шрайберг [37] та інші.

Перші спеціалізовані служби з реферування наукової літератури стали виникати у зарубіжних країнах наприкінці XVIII ст., в Росії ж основоположником реферативної справи вважають М. В. Ломоносова. Питанням науково-інформаційної роботи він присвятив трактат «О должности журналистов в изложении ими сочинений, назначенных для поддержания свободы рассуждения» 1754 р., надрукований у перекладі французькою мовою у журналі «Bibliothèque Germanique» (1755 р.). У цій праці вчений наголошував на необхідності представлення в журналах найточніших скорочень нових творів, а також приєднання до них суджень щодо їх змісту. Він писав, що мета таких витягів полягає у розповсюдженні серед учених відомостей про нові книги [31, с. 27]. 1758 р. М. В. Ломоносов підготував програму організації щотижневого реферативного журналу (РЖ) у проєкті «Санкт-Петербургских ведомостей», де передбачалося публікувати скорочені перекази творів з їх оцінкою для оперативного ознайомлення вчених з новими книгами. Як зауважує М. А. Плющ, у XVIII ст. в Росії, окрім приватних журналів і академічних реферативних видань, іншими джерелами реферативної інформації були науково-популярні журнали Академії наук, зокрема «Примечания к Санкт-Петербургским Ведомостям» з рефератами книг (1728–1742 рр.). Провідними тематичними напрямками реферативної інформації цих видань

були питання медицини, техніки, сільського господарства, астрономії, географії та фізики. На початку XIX ст. з'явився наказ Олександра I, де наголошувалось на необхідності отримання інформації про відкриття із зарубіжних журналів і книг з перекладом російською мовою. Новим реферативним виданням на початку століття в Росії стали «Московские ученые ведомости» (1804–1807 рр.) проф. І. Ф. Буле, які висвітлювали питання філології та історії. У період до 1830-х рр. відбувалося зростання кількісних і якісних показників реферативної інформації. Виникнення в Росії технічних журналів на початку XIX ст. відбулося майже одночасно з появою спеціальних РЖ. В «Журнале полезных изобретений в искусствах, художествах и ремеслах и новейших открытий в естественных науках», заснованому 1806 р. (упродовж 1807–1810 рр. мав назву «Повременное издание о полезных изобретениях в искусствах, художествах и ремеслах...»), який видавав П. М. Дружинін, друкувались рецензії на книги з технічної тематики та реферати статей, надрукованих в європейських технічних журналах. На початку 1830-х рр., враховуючи складне становище у галузі науки, публікація реферативної інформації продовжувалась тільки в галузевих періодичних виданнях. Упродовж 1860–1880 рр. зростає кількість наукових і технічних журналів, які містили бібліографічні, а деякі з них – реферативні розділи.

Першими радянськими реферативними виданнями стали оглядово-реферативний журнал «Успехи физических наук», РЖ «Ботаническое обозрение» та реферативні видання з питань закордонної військової техніки та медицини на початку 1920-х рр. З 1928 р. в науково-інформаційній діяльності починається етап стабілізації та переходу до централізованої форми організації, а розвиток науки та техніки цього періоду сприяв виникненню низки галузевих РЖ [31]. Але упродовж 1940–1950 рр. галузеві РЖ були замінені збірниками рефератів з певної теми, що виходили епізодично. Кожен з них був присвячений окремому питанню вказаної науки. Таке обмеження дозволяло достатньо глибоко висвітлити ці питання, але шляхом відмови від систематичного інформування про літературу галузі в цілому. Оскільки систематичне інформування про найважливішу літературу цілої галузі знання важливе для вчених, саме планово організована система органів і видань спроможна забезпечити належну повноту й оперативність інформаційного обслуговування науковців [33, с. 13].

Сфера реферування зазнала значних змін після створення 1952 р. Інституту наукової інформації Академії наук (АН) СРСР, який згодом став

Всесоюзним інститутом наукової та технічної інформації АН СРСР, а нині Всеросійським інститутом наукової та технічної інформації (ВІНІТІ) Російської академії наук (РАН). 1953 р. ВІНІТІ започаткував видання РЖ з різних галузей науки та техніки, де вказувалися провідні наукові видання з усіх республік СРСР. Наразі у більш ніж 200 тематичних випусках журналу з періодичністю 1–2 рази на місяць публікуються реферати на основі опрацювання близько одного мільйона документів щороку зі 130-ти країн світу на 66 мовах з актуальних питань точних, природничих, медичних і технічних наук. Також видається Електронний Реферативний Журнал (ЕлРЖ) ВІНІТІ, який дозволяє користувачеві переглядати вміст РЖ на комп'ютері. Він максимально наближений до друкованого аналогу: кожен номер ЕлРЖ відповідає якомусь номеру РЖ за складом описів документів і їх розташуванням за рубриками, а також за пошуковим апаратом. Номери ЕлРЖ можуть супроводжуватися редакційною статтею. Документ ЕлРЖ складається з бібліографічного опису та реферату. Користувачеві необхідно вибрати розділ, який його цікавить і перейти до пошуку документів. Запит можна здійснювати за ключовими словами, автором, роком видання тощо. Ключові слова, прізвища авторів вводяться для пошуку в одному рядку. Можна переглянути статті за окремий рік або за декілька років одночасно. Окрім традиційних можливостей комп'ютерна версія РЖ надає користувачеві багато додаткових сервісних функцій з пошуку інформації, зокрема створення власних покажчиків, друку документів, дозволяє працювати з кількома номерами РЖ та створювати тематичні добірки рефератів. Використання всіх функцій ЕлРЖ сприяє ефективній роботі з реферативною інформацією ВІНІТІ. Широке визнання серед науковців усього світу отримала також база даних (БД) ВІНІТІ – одна з найбільших у Росії БД з природничих та технічних наук. БД вміщує матеріали РЖ ВІНІТІ з 1981 р. та формується з матеріалів періодичних видань, книг, конференцій, тез доповідей, патентів, нормативних документів, депонованих наукових робіт, 30 % з яких складають російські джерела. БД містить 28 тематичних фрагментів, що складають 217 розділів. Для одночасного пошуку за декількома тематичними фрагментами, а також з метою навігації по БД ВІНІТІ генерується єдина політематична БД. Зазначимо, що доступ до БД надається на платній основі.

Серед фахівців у галузі суспільних наук достатньою популярністю користуються БД Інституту наукової інформації з питань суспільних наук (ІНІСН) РАН, який засновано 1969 р. на базі Фундаментальної бібліотеки

суспільних наук (ФБСН) АН СРСР. БД ІНІСН відображають окремі видання (монографії, щорічники, збірники статей, матеріали конференцій, бібліографічні покажчики тощо), статті з журналів та збірників праць, депоновані рукописи, автореферати дисертацій тощо. Користувачі можуть працювати з цілим комплексом БД соціально-економічного та гуманітарного профілю, куди входять БД з літературознавства, держави і права, мовознавства, філософії і соціології, економіки та демографії, історії, археології й етнології, наукознавства, релігієзнавства, сходознавства. БД ведуться з початку 1980-х рр. та містять анотовані описи книг і статей з журналів і збірок на 140 мовах, що надійшли до Фундаментальної бібліотеки ІНІСН. Зазначимо, що пошук інформації можна провести у будь-якій БД без реєстрації. Описи книг і статей у БД містять шифр зберігання та посилання на повні тексти документів з Наукової електронної бібліотеки eLIBRARY.RU, яка є найбільшою у Росії електронною бібліотекою наукових публікацій, що має значні можливості пошуку та отримання інформації. eLIBRARY.RU інтегрована з Російським індексом наукового цитування (РІНЦ) – безкоштовного загальнодоступного інструменту вимірювання та аналізу публікаційної активності вчених і організацій.

Слід зазначити, що 30 січня 2015 р. у бібліотеці ІНІСН РАН сталася пожежа, що призвела до значних втрат бібліотечних фондів. Однак, як зауважив Ю. Пивоваров, автоматизована інформаційна система з суспільних наук, унікальні БД ІНІСН, які нараховують більше чотирьох мільйонів одиниць записів, збереглися.

На сучасному етапі окрім Російської Федерації, де збереглася створена з часів СРСР система реферування, реферативна справа розвивається також в Республіці Білорусь, Україні та Республіці Казахстан. Наразі в Республіці Білорусь функціонує система бібліотек, яку очолює Національна бібліотека Білорусі (далі – НББ), що забезпечує широкий доступ до інформаційних ресурсів своєї країни та багатьох інших країн світу. Серед них – численні БД, які генеруються в Західній Європі та США, також БД ВІНІТІ, ІНІСН. У Білорусі активно створюються також власні електронні ресурси з використанням новітніх інформаційних і комунікаційних технологій, серед яких – БД «Беларусь: ад мінулага да сучаснага» («Білорусь: від минулого до сучасного») містить поточну (з 2007 р.) білорусознавчу інформацію з питань культури, бібліотечної справи, філософії, психології, релігієзнавства, історії, суспільних наук та інших галузей знань. БД містить бібліографічні описи збірників праць,

авторефератів дисертацій, дисертацій, рукописів, образотворчих матеріалів, нотних, картографічних видань, аудіо-, відеодокументів білоруською та іноземними мовами, а також відомості про статті з періодичних та продовжуваних видань і збірників праць білоруською та російською мовами. 2007 р. до БД «Беларусь: ад мінулага да сучаснага» долучили такі БД: «Гісторыя Беларусі» («Історія Білорусі») та «Чарнобыль» («Чорнобыль»). Перша самостійно функціонувала протягом 1993–2006 рр., а друга – 1991–2006 рр. Бібліографічні записи частково анотовані. З метою підвищення ефективного використання наукових інформаційних ресурсів бібліотека надає можливість здійснювати замовлення безпосередньо з інтернет-порталу.

БД «Культура і мастацтва Беларусі 1993–2007 гг.» («Культура та мистецтво Білорусі 1993–2007 рр.») вміщує бібліографічні описи книг, брошур, наукових збірників, авторефератів дисертацій, дисертацій, статей зі збірників, журналів і газет з питань культури та мистецтва Білорусі різними мовами. Містить бібліографічну інформацію, складену обласними бібліотеками Білорусі. Більша частина бібліографічних записів анотована.

На особливу увагу заслуговує електронний інформаційний ресурс Центральної наукової бібліотеки ім. Я. Коласа НАН Білорусі – реферативна БД «Экология и природопользование в Беларуси», створена 2002 р. Тематичні рубрики охоплюють питання екології, природокористування, охорони природи, міжнародної співпраці, геологічної будови, корисних копалин, клімату, водних ресурсів, ґрунтів, рослинного та тваринного світу, природного ландшафту, антропогенного впливу на навколишнє середовище, наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, а також інших надзвичайних подій техногенного та природного характеру, системи моніторингу, екологічної освіти й інформованості населення. Достатня увага приділяється також еколого-правовим проблемам. Цей ресурс містить бібліографічні описи та реферати на книги, статті з серіальних видань, тематичних збірок, автореферати дисертацій, що висвітлюють матеріали з питань екології, видані на теренах Білорусі. Для ефективного пошуку необхідних документів передбачено 70 полів і підполів, розроблено тематичний рубрикатор, який містить поняття, структуровані за розділами та підрозділами. БД постійно оновлюється [1].

У Республіці Казахстан до розпаду СРСР також не було власної системи реферування наукової літератури, тому після здобуття республікою суверенітету гостро постало питання про її створення. 1993 р. розпочато

роботу з формування державних фондів, що відображають науково-технічний та інтелектуальний потенціал країни. У результаті Казахстан став першою республікою серед країн СНД (не враховуючи Росію), що здійснила випуск власних реферативних видань – «Сборника научно-исследовательских работ и опытно-конструкторских разработок», а також «Реферативного журнала» (РЖ), які наразі є найважливішими науковими інформаційними виданнями. Їхнє головне завдання – оперативне інформування про останні досягнення в науці та техніці. З 1993 р. видається «Сборник НИР и ОКР» – періодичне видання, де публікуються реферати звітів про зареєстровані та виконані науково-дослідні, дослідно-конструкторські розробки (або їх самостійні етапи, розділи) та захищені докторські та кандидатські дисертації. Окрім традиційної друкованої форми видання «Сборник НИР и ОКР», формується його електронний аналог, що тиражується за передплатою та запитом користувачів.

З 1981 р. видається реферативний збірник «Депонированные научные работы» з рефератами наукових робіт, що надійшли на депонування в Національний центр науково-технічної інформації (НЦ НТІ) м. Алмати, а також реферати зареєстрованих, надісланих на зберігання до інформаційного фонду інтелектуальних продуктів – результатів наукової, науково-технічної або іншої творчої діяльності громадян і організацій Республіки Казахстан (ідеї, гіпотези, концепції) [7].

Для оперативного інформування різних категорій користувачів про найважливіші досягнення науки та техніки було започатковано РЖ. З урахуванням можливостей НЦ НТІ (фінансових, кадрових, організаційних тощо) було запропоновано започаткувати реферування наукових робіт тільки казахстанських учених та спеціалістів, що надруковані як у Казахстані, так і за його межами. На початковому етапі (1993–1995 рр.) створено структури, що забезпечують збирання, перероблення джерел інформації, накопичення, зберігання і публікацію вторинної науково-технічної інформації. В подальшому (1996–1998 рр.) розроблено автоматизовану систему оброблення науково-технічної літератури (АСОНТЛ), що дозволила уніфікувати процеси підготовки оригінал-макетів РЖ та бібліографічних покажчиків. Одночасно запроваджено систему автоматизованого вводу науково-технічної інформації у бази даних з використанням мережевої технології та вдосконалено довідково-пошуковий апарат. З 1999 р. відбуваються роботи з подальшого вдосконалення створеної системи опрацювання науково-технічної літератури [21].

Зауважимо, що на пострадянському просторі формують реферативні ресурси на власних платформах у Російській Федерації та Республіці Казахстан [22]. Інформаційною базою республіканської служби реферування є періодичні видання в галузі науки і техніки, що видаються в Республіці Казахстан, а також в країнах близького та далекого зарубіжжя.

На основі аналітико-синтетичного опрацювання наукових публікацій казахстанських вчених і спеціалістів формується РЖ, який виходить чотирма галузевими серіями:

Серія 1. Хімія. Охорона навколишнього середовища. Екологія людини. Нанотехнології.

Серія 2. Геологія. Енергетика. Електротехніка. Гірнична справа. Металургія. Машинобудування. Транспорт.

Серія 3. Сільське та лісове господарство. Харчова промисловість. Біотехнологія.

Серія 4. Фізико-математичні науки: Математика. Кібернетика. Фізика. Механіка. Геофізика. Астрономія. Космічні дослідження.

З 2000 р. виходить Електронний реферативний журнал (ЕРЖ) – аналог друкованих видань РЖ – автоматизований інформаційний продукт з можливістю пошуку та відбору документів за тематикою, авторським і предметним покажчиками, видом документа, ключовими словами тощо. За замовленнями користувачів із урахуванням видового та тематичного складу документів і глибини ретроспективи формуються тематичні випуски ЕРЖ за галузями науки й економіки [35]. До структури журналу, окрім основної частини (тексту), входить довідково-пошуковий апарат, який містить авторський покажчик, список літератури та зміст, що відображає перелік розділів і підрозділів.

Наразі постійно актуалізуються реферативно-бібліографічні проблемно-орієнтовані БД з різних галузей науки та техніки, вони представлені на сайті НЦ НТІ та доступні широкому колу користувачів. Окрім цього, НЦ НТІ забезпечує електронний доступ до зарубіжних БД і відомостей з російських БД ВІНІТІ [19, с. 2–3].

Перші спроби створення РЖ в Україні було зроблено галузевими центрами інформації також після здобуття незалежності. 1993 р. Український центр наукової медичної інформації та патенто-ліцензійної роботи (Укрмедпатентінформ) почав видавати український «Медичний реферативний журнал». Книжкова палата України стала засновником «Реферативного журналу України», дві тематичні серії якого видавалися

у друкованому вигляді «Політика. Політичні науки» (з 1997 р.) та «Економіка. Економічні науки» (з 1998 р.), серія «Історія. Історичні науки» – в електронному вигляді. Протягом багатьох років у цих виданнях було представлено масив реферативної інформації з гуманітарних наук, але, на жаль, на сьогодні вони не видаються. Державною науково-технічною бібліотекою України з травня 1997 р. видається РЖ «Депоновані наукові роботи». Колектив Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук (НААН) спільно з Інститутом гідротехніки та меліорації НААН 1999 р. створив РЖ «Агропромисловий комплекс України», що видається і донині. 2002 р. Асоціацією анестезіологів України, Національним медичним Університетом ім. О. О. Богомольця, Київською медичною академією післядипломного навчання ім. П. Л. Шуліка МОЗ України (нині – Національною медичною академією післядипломної освіти ім. П. Л. Шуліка), Інститутом хірургії та трансплантації органів АМН України засновано «Медицинский реферативно-обзорный журнал (МРОЖ)», що виходив до 2015 року. Національний університет «Одеська юридична академія» почав видавати з 2003 р. «Юридичний реферативний журнал», а з 2004 р. Всеукраїнська екологічна ліга та Центр екологічної освіти та інформації стали випускати РЖ «Екологія». Український інститут науково-технічної і економічної інформації з 2003 р. випускає «Збірник рефератів дисертацій, НДР та ДКР», а з 2006 р. – «Збірник рефератів статей періодичних наукових фахових видань МОН України» (з 2013 р. має назву «Збірник рефератів фахових видань МОН України»). Останні журнали виходять донині.

Зауважимо, що серед перелічених видань більшість є вузькогалузевими, а їх інформаційна база суттєво обмежена за видовим та тематичним наповненням. З міжгалузевих видань на особливу увагу заслугове Український реферативний журнал (УРЖ) «Джерело», започаткований Інститутом проблем реєстрації інформації (ІПРІ) Національної академії наук (НАН) України, перший номер якого вийшов 1995 р. та містив реферати статей з періодичних і продовжуваних видань. Але журнал не охоплював увесь потік наукових видань (монографій, збірників наукових праць, довідкової літератури, посібників для ВНЗ тощо.)

Основи формування цілісної системи реферування української наукової літератури були закладені в корпоративний проект створення національних реферативних ресурсів (1998 р.), основними учасниками якого стали Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ)

та ІПРІ НАН України. Основним продуктом їхньої спільної діяльності стала реферативна база даних (РБД) «Україніка наукова», що представлена для користувачів на сайті НБУВ з 1999 р. Вона призначена для інформаційного забезпечення вчених України та інших країн, повного відображення друкованих праць вітчизняних вчених за всіма галузями науки (як книжкових видань, так і статей з наукової періодики), а також представлення української науки у світовому інформаційному просторі. РБД «Україніка наукова» – єдина загальнодоступна РБД на теренах України – формується на принципах корпоративного співробітництва багатьох наукових інституцій України. На основі РБД «Україніка наукова» з 1999 р. НБУВ спільно з ІПРІ НАН України видає оновлений за структурою та змістом УРЖ «Джерело». Зауважимо, що на відміну від УРЖ «Джерело», РБД значно більша за кількістю записів, оскільки вона містить ретроспективні публікації. Пріоритетними напрямками розвитку РБД є удосконалення її пошукових можливостей, багатоаспектне використання, інтеграція з повнотекстовими ресурсами. Для РБД «Україніка наукова» необхідно поглиблювати наукометричний апарат, який дозволить відстежувати стан окремих галузей знання, публікаційну активність українських учених, цитованість статей тощо [22].

Отже, після розпаду Радянського Союзу та створення на його території незалежних держав виникла необхідність становлення в кожній з них власної національної системи реферування, оскільки через гіперцентралізацію в СРСР існувала єдина система реферування. Більшість ресурсів загальнодержавного значення були зосереджені та продовжують донині функціонувати на території Російській Федерації. Окрім широковідомих БД ВІНІТІ та ІНІСН, що активно розвиваються і на сучасному етапі, існує багато галузевих, проблемно-орієнтованих БД (ПОБД) тощо.

В Республіці Білорусь продовжується робота зі створення вторинних інформаційних ресурсів – електронних каталогів бібліотек, тематичних бібліографічних і реферативних БД, більшість із яких вузькогалузеві. В Республіці Казахстан створені ПОБД для найповнішого відображення друкованих праць вітчизняних вчених з усіх галузей наук. В Україні найвагоміші реферативні ресурси – УРЖ «Джерело», який 2015 р. відзначив своє двадцятиріччя, та РБД «Україніка наукова». Вони надають оперативну інформацію про наукові дослідження та розробки з усіх галузей знання і потребують подальшого розвитку.

На сьогодні серед користувачів набуває популярності отримання не лише вторинної, але й повнотекстової інформації. В Україні, Республіка Білорусь і Казахстан спостерігається відставання бібліотек у галузі створення платних повнотекстових електронних ресурсів і безкоштовних з доступом до них широкого кола користувачів через інтернет. Відтак актуальним завданням є інтеграція реферативних БД з повнотекстовими ресурсами.

На нашу думку, перспективним напрямом розвитку українських електронних реферативних ресурсів є створення ПОБД з актуальних питань науки та техніки. Це дозволить мінімізувати витрати часу для пошуку новітніх наукових джерел і сприятиме розвитку наукового потенціалу нашої держави.

Окрім цього, корисним для українських фахівців є вивчення досвіду з формування електронних РЖ з метою його подальшого впровадження, зокрема, доповнення або заміна друкованого УРЖ «Джерело» електронною версією, що значно прискорить отримання користувачем інформації за допомогою мережі інтернет.

Важливе значення в перспективі має перехід РБД «Україніка наукова» на програмну платформу, що забезпечувала б можливість проведення науко-, інформ- і бібліометричних досліджень для отримання кількісних закономірностей, що забезпечують розвиток наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. *Басинюк Т. К.* Реферативная база данных «Экология и охрана окружающей среды Беларуси» – электронный информационный ресурс Центральной научной библиотеки им. Я. Коласа НАН Беларуси / Т. К. Басинюк // Развитие информатизации и системы научно-технической информации : РИНТИ – 2008 : VII Междунар. конф., Минск, 5 нояб. 2008 г. : доклады / Объед. ин-т проблем информатики НАН Беларуси ; науч. ред. : С. В. Абламейко, Р. Б. Григянец, В. Н. Венгеров. – Минск, 2008. – С. 225–229. – Режим доступа : http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=UJRN&P21DBN=1&Image_file_name=PDF/bnan_2009_7_13.pdf. – Назва з екрана.

2. *Бідбаєр В.* До концепції вітчизняної системи реферування та видання реферативної інформації / В. Бідбаєр, Л. Костенко // Вісн. Кн. палати. – 1998. – № 3. – С. 21–22.

3. *Блюменау Д. И.* Проблемы свертывания научной информации / Д. И. Блюменау. – Ленинград, 1982. – 166 с.

4. *Бондарь В. В. и др.* Структура наполнения РЖ и БД Химия / В. В. Бондарь, В. М. Ефременкова, Л. М. Королева // НТИ-97. Информационные ресурсы.

Интеграция. Технологии : материалы конф. Москва, 26–28 нояб. 1997 г. – Москва, 1997. – С. 39–40.

5. *Брискман М. А.* Текущая информация об отечественной литературе. Актуальные проблемы / М. А. Брискман // Тр. Ленинград. гос. библ. ин-та им. Н. К. Крупской. – Ленинград : ЛГИК, 1975. – Т. 27 : Библиография в помощь науке. Вып. 1. – С. 55–75.

6. *Быстрова Г. К.* Зарождение и развитие реферативной информации в России : автореф. канд. пед. наук / Г. К. Быстрова. – Москва, 1968. – 28 с.

7. *Вагнер О. К.* Государственные информационные ресурсы : продукция и услуги / О. К. Вагнер // Кітапхана лемі = Мир библиотеки. – 2008. – № 3. – С. 4–8.

8. *Вейзе А. А.* Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста : учеб. пособие / А. А. Вейзе. – Москва : Высш. шк., 1985. – 127 с.

9. *Виноградов В. А.* Роль ИНИОН РАН в информационном обслуживании общественных и гуманитарных наук в России / В. А. Виноградов, Л. В. Скворцов // Теория и практика обществ.-науч. информ. – 1994. – Вып. 9. – С. 5–14.

10. *Воронов В. І.* Становлення інформаційних ресурсів України з науково-технічної діяльності / В. І. Воронков // НТИ. – 1999. – № 1. – С. 25–30.

11. *Гендина Н. И.* Методика реферирования / Н. И. Гендина. – Кемерово, 1991. – 100 с.

12. *Гиляревский Р. С.* Реферативный журнал в структуре современного обслуживания [Электронный ресурс] / Р. С. Гиляревский, В. А. Цветкова // Труды пятнадцатой международной конференции «LIBCOM-2011», Химки, 14–18 нояб. 2011 г. – Москва, 2011. – Режим доступа : www.gpntb.ru/libcom11/dssk/8.pdf. – Назва з екрана.

13. *Гончаренко А. П.* Информационное обеспечение инновационного развития экономики на базе системы научно-технической информации : автореф. дис. канд. экон. наук / А. П. Гончаренко. – Київ, 2009. – 22 с.

14. *Гречихин А. А.* Информационные издания : типология и основные особенности подготовки / А. А. Гречихин, И. Г. Здоров. – Москва, 1988. – 272 с.

15. *Ефременкова В. М. и др.* Критерии качества библиографических баз данных / В. М. Ефременкова, О. Б. Старцева, Н. Ф. Чумакова // НТИ. Сер. 2. Информ. процессы и системы. – 2009. – № 2. – С. 25–29.

16. *Данова Г. С.* О научных основах методики реферирования / Г. С. Жданова // НТИ. Сер. 2. – 1967. – № 2. – С. 12–16.

17. *Журавель Е. Ш.* Стандартизация реферата и аннотации / Е. Ш. Журавель, Э. М. Цукерман // НТИ. Сер. 1. – 1979. – № 5. – С. 25–27.

18. *Зайченко Н.* Реферативні ресурси – інформаційний продукт сучасної наукової бібліотеки / Н. Зайченко // Бібл. вісн. – 2005. – № 1. – С. 28–35.

19. *Карабаев Ж. А.* Электронные базы данных по приоритетным проблемам развития науки в Республике Казахстан [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://oel.bik.org.kg/ru/download/414/> – Назва з екрана.

20. *Карташов Р.* Про створення реферативних журналів України / Р. Карташов // Вісн. Кн. палати України. – 1996. – № 1. – 2. – С. 27–30.

21. *Кембаев Б. А.* Аннотация докторской диссертации Б. А. Кембаева на тему «Создание и развитие системы научно-технической информации Республики Казахстан» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://academy.kz/blogs/entry/annotatsiya-doktorskoj-dissertatsii>. – Назва з екрана.

22. *Кириленко С. Е.* Перспективи розвитку Українського реферативного журналу «Джерело» / С. Е. Кириленко, Н. Я. Зайченко // Науково-технічна інформація. – 2016. – № 1. – С. 8–13. – Режим доступа : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTI_2016_1_4.

23. *Клюшнікова О. В.* Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси Національної бібліотеки Білорусі в забезпеченні наукових досліджень (за матеріалами сайту (www.nlb.by)) / О. В. Клюшнікова // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) : в 2 ч. – Ч. 2. – Київ, 2015. – С. 21–23.

24. *Корнієнко В.* Проблеми створення українського реферативного журналу «Депоновані наукові роботи» / В. Корнієнко // Вісн. Кн. палати. – 1998. – № 5. – С. 18–20.

25. *Костенко Л. Й.* Реферативна база даних «Україніка наукова»: стан, перспективи використання / Л. Й. Костенко // Сучасний стан та перспективи наукового реферування : матеріали міжнар. семінару-практикуму, присвяч. 10-річчю вид. реферат. журн. «АПК України», 29 трав. 2009 р., Київ. – Київ, 2009. – С. 53–57.

26. *Кочубей Л. О.* Реферативний журнал України «Політика. Політичні науки» : основні концептуальні положення / Л. О. Кочубей. – Київ, 1998. – 16 с.

27. *Крючин А. А.* Досвід видання Українського реферативного журналу «Джерело». Проблеми і перспективи / А. А. Крючин // Реєстрація зберігання і оброб. даних. – 1999. – 1, № 6. – С. 125–128.

28. *Кушнарченко Н. М.* Реферування документів / Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова // Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова. – Київ, 2006. – С. 241–277.

29. *Леонов В. П.* Исследование информативности реферативного издания : автореф. дис. канд. пед. наук / В. П. Леонов. – Ленинград, 1973. – 17 с.

30. *Маркусова В. А.* Информационные ресурсы для мониторинга российской науки / В. А. Маркусова // Вестн. Рос. акад. наук. – 2005. – Т. 75, № 7. – С. 607–612.

31. *Плющ М. А.* Развитие реферативных журналов как средства научной коммуникации: автореф. канд. техн. наук / М. А. Плющ. – Москва, 2006. – 28 с.

32. *Соловьев В. И.* Реферат в научно-информационной деятельности и критерии редакторской оценки его содержания и формы : автореф. канд. філол. наук / В. И. Соловьев. – Москва, 1970. – 16 с.

33. *Сорока М. Б.* Національна система реферування української наукової літератури / М. Б. Сорока ; НАН України, Нац б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2002. – 209 с.

34. *Стрішенець Н. В.* Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект / Н. В. Стрішенець ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2011. – 501 с.

35. *Сулейменов Е. З.* Информационное обеспечение научно-технического сообщества Казахстана / Е. З. Сулейменов, А. К. Рыскалиева, М. В. Шкунова // Кітапхана лемі = Мир библиотеки. – 2009. – № 1. – С. 4–7.

36. *Черный А. И.* Всероссийский институт научной и технической информации: 50 лет служения науке / А. И. Черный. – Москва : ВИНТИ, 2005. – 316 с.

37. *Шрайберг Я. Л.* Мировые тенденции развития библиотечно-информационной сферы и их отражение на пространстве СНГ : докл. на конф. «Крым-2004» / Я. Л. Шрайберг // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 1. – С. 25–47.

Стаття надійшла до редакції 03.01.2017 р.

Olena Kliushnikova,

junior researcher, Vernadsky National Library of Ukraine

The formation of abstract resources in Post-Soviet countries

The matters of the development of national abstracting resources in some post-Soviet countries are illustrated. The current state of abstract journals and databases in countries such as the Russian Federation, Belarus, Kazakhstan and Ukraine is analyzed. The prospects of the development of the abstract task in the context of creating a modern information society are revealed.

Keywords: information resources, abstract databases, abstract journals, abstract resources, abstracting systems in Post-Soviet countries.